

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Хуторної Ганни Павлівни

«Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови українською на матеріалі екранізованого літературного твору»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 Філологія

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними планами та галузевими науковими програмами

Дисертація Ганни Хуторної присвячена розробці й вивченню моделей інтерсеміотичного перекладу, який все більше привертає увагу теоретиків-перекладознавців як в Україні, так і за кордоном. Вважається, що концепція інтерсеміотичного перекладу як відтворення твору, створеного за допомогою знаків однієї семіотичної системи, засобами іншої семіотичної системи, була вперше науково обґрунтована Романом Якобсоном ще в 1959 році, але варто зазначити, що ідеї про перетікання одних форм мистецтва в інші (яке сьогодні позначається терміном «інтермедіальність») та про взаємну перекладність літературних творів і витворів мистецтва («інтерсеміотичність») висловлювалися філологами ще задовго до цього. Показовою в цьому сенсі є позиція нашого великого співвітчизника Олександра Потебні, який проводить аналогію між словом та витвором мистецтва: як слово не виражає вже готову думку, а формує її, так і художній витвір не є відбиттям якоїсь готової, завершеної у свідомості художника ідеї, а є тільки засобом формування цієї ідеї та цього змісту. Потебня бачить зв'язок між витвором мистецтва і словом не тільки на рівні прояву творчої енергії людини, а й на структурному рівні, проголошуючи, що у слові діють «ті самі стихії», що й у витворі мистецтва. З цього робиться висновок про те, що «мова у всьому своєму обсязі і кожне окреме слово відповідає мистецтву,

причому не тільки за своїми стихіями, а й за способом їхнього поєднання». Учень і послідовник Потебні Дмитро Овсянко-Куликовський йде ще далі, розробляючи лінгвістичну теорію походження мистецтва, в якій він проголошує тезу про те, що образотворчі мистецтва є «перекладом образної поезії на мову пластики, малюнку й живопису», а музику тлумачить як «переклад з людського голосу на звуки музичних інструментів».

Втім, незважаючи на давню філологічну традицію та сплеск зацікавленості, який спостерігаємо в останні десятиріччя, методологічний аспект інтерсеміотичного перекладу все ще залишається доволі слабо розробленим. Більшість дослідників зосереджується на виявленні спільних рис інтерлінгвістичного та інтерсеміотичного перекладу, оминаючи увагою такі складні питання, як одиниця аналізу, методи, моделі і процедури дослідження, що й визначає актуальність проблематики дисертації Ганни Хуторної. Як справедливо зауважує сама дослідниця, екстраполяція вже існуючих моделей інтерлінгвістичного перекладу у царину інтерсеміотичних відносин не є продуктивною в аспекті вироблення надійної наукової методології, що й визначає її прагнення до вироблення власної дослідницької позиції.

Роботу виконано в межах теми наукових досліджень кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Процес і результат перекладу (українська/англійська мови) у світлі сучасних технологій» (0125U002090), затвердженої Міністерством освіти і науки України 10 квітня 2025 року.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна

Обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації забезпечується передусім запровадженням авторкою комплексним підходом,

який охоплює різні рівні аналізу: мовний, стилістичний, когнітивний, мультимодальний та семіотичний. Зосереджуючи свою увагу на виробленні моделі та методики саме інтерсеміотичного аналізу, Ганна Хуторна чітко усвідомлює, що без належного опрацювання літературного першоджерела і його українського перекладу вона не зможе отримати достатньо надійних результатів стосовно вихідної (англійськомовної) та цільової (українськомовної) інтерсеміотичної аудіовізуальної репрезентації роману, оскільки всі переваги та недоліки перенесення твору в іншу семіотичну площину стають очевидними тільки за рахунок порівняльного аналізу. Таким чином, отримуємо складну пошукову конфігурацію, до якої залучено два оригінали і два переклади.

Роботу написано у відповідності до актуальних принципів гуманітарних досліджень, таких як міждисциплінарність, поліпарадигмальність та антропоцентричність.

Дисертація є міждисциплінарною, оскільки, залишаючись в межах обраної спеціальності, авторка активно залучає термінологічний та методологічний апарат семіотики, адже здійснює передусім інтерсеміотичний перекладознавчий аналіз. Але і в межах самої філології вона вдало комбінує методи мовознавчого, літературознавчого та перекладознавчого аналізу, що може вважатися проявом тріангуляції, використання якої дозволяє значною мірою підвищити якість та надійність отриманих результатів.

Дисертація є поліпарадигмальною, оскільки, керуючись принципом онтологічної відносності Квайна, дослідниця працює водночас в межах різних перекладознавчих парадигм, зокрема, системно-структурної (зادля структурно-семантичного, комунікативно-прагматичного та контекстного аналізу), когнітивної (зadля вивчення специфіки відтворення сюжетотвірних концептів в інтерлінгвістичному та інтерсеміотичному перекладі) та культурної (зadля вивчення впливу цільових культурних норм і цінностей на перекладацькі рішення).

Врешті-решт, дисертація характеризується високим рівнем антропоцентричності, незважаючи на те, що творці інтерсеміотичного

перекладу фактично залишаються в роботі анонімними. Ми розуміємо, що значна роль у прийнятті рішень стосовно того, які саме епізоди та події роману будуть відтворені в його аудіовізуальній версії, належить автору сценарію та режисеру, можемо дізнатися деякі цікаві факти про внесок самого Стівена Кінга і виконавця головної ролі Джеймса Франко, але ми також розуміємо, що в цьому проекті було задіяно велику кількість інших фахівців, кожен із яких може певною мірою претендувати на статус перекладача.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується також опертям на солідну кількість теоретичних та довідкових джерел, серед яких ми знаходимо праці провідних теоретиків галузі з України, так само як і закордонних фахівців. Список використаних джерел налічує 275 позицій наукових праць, лексикографічних джерел та інтернет-ресурсів.

Дослідження Ганни Хуторної характеризується високим рівнем новизни та оригінальності. В ній вперше комплексно розглянуто інтерсеміотичний переклад на основі розробленої авторкою інтермедіальної моделі та відповідної методики інтерсеміотичного аналізу, що дозволило визначити ключові компоненти та закономірності переходу від літературного твору до його аудіовізуальної репрезентації. В роботі вперше запропоновано та верифіковано методику інтерсеміотичного аналізу, яка передбачає визначення епізоду як основної одиниці дослідження інтерсеміотичного перекладу і враховує як семантичну завершеність, так і мультимодальну реалізацію елементів, трансформованих в екранізації.

На увагу заслуговує й зіставлення результатів інтерсеміотичного перекладу з результатами інтерлінгвістичного перекладу фрагментів тексту, які є носіями філософських концептів, для визначення ефективності обох підходів у збереженні глибинного змісту. Усе зазначене уможливорює новий підхід до інтерсеміотичного перекладу як міжсистемної інтерпретації з високим ступенем смислової варіативності.

Наукову новизну дослідження узагальнено в положеннях, що виносяться на захист.

Наукове значення рецензованої розвідки можна простежити в теоретичному та практичному плані. Теоретична значущість дослідження зумовлюється тим, що в ній зроблено значний внесок до методології інтерсеміотичних досліджень у перекладознавстві, зокрема, розроблено та верифіковано інтермедіальну модель інтерсеміотичного перекладу та методику його вивчення, уточнено поняття епізоду як одиниці аналізу інтерсеміотичного перекладу. Результати дослідження дозволяють краще усвідомити місце інтерсеміотичного перекладу в загальній системі перекладацьких різновидів і демонструють взаємодоповнюваність інтерсеміотичного та традиційного міжмовного перекладу. Таким чином, в теоретичному сенсі робота поглиблює теоретичну базу перекладознавства, семіотики та інтермедіальних студій.

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Метою дисертації є вироблення моделі інтерсеміотичного перекладу та її верифікація на мультимодальному матеріалі. Згідно до цієї мети в роботі було поставлено низку конкретних завдань, кожне з яких було успішно розв'язано у відповідному (під)розділі дисертації.

Об'єктом дослідження виступає твір художньої літератури та два його переклади – інтерлінгвістичний (з англійської мови українською) та інтерсеміотичний (у вигляді екранізації у формі телевізійного серіалу). Судячи з назви і змісту дисертації, все ж таки головна увага приділяється саме інтерсеміотичному перекладу, тоді як інтерлінгвістичний грає допоміжну роль – за його допомогою авторка намагається порівняти, наскільки повно можна відтворити в аудіовізуальному варіанті зміст мовного оригіналу, які його елементи зберігаються, які втрачаються або модифікуються.

Предметом аналізу є зазначені особливості інтерлінгвістичного та інтерсеміотичного перекладу, під якими треба розуміти ті способи перекладу та перекладацькі трансформації, що були задіяні для відтворення вихідного змісту. Для визначення цих способів та трансформацій використано відому

класифікацію піонерів перекладознавчої науки Жана-Поля Віне і Жана Дарбельне, яку, звичайно ж, було розроблено з огляду на інтерлінгвістичний переклад, але яку, принаймні частково, можна застосувати і для перекладу інтерсеміотичного, оскільки процедури створення текстового та аудіовізуального відповідників (такі, як додавання, вилучення, перестановка, модуляція тощо) є хоч і не ідентичними, але певною мірою подібними.

Матеріалом дослідження є у широкому сенсі сам літературний твір (роман С. Кінга «11.22.63») та два його переклади – інтерлінгвістичний (виконаний Олександром Красюком) та інтерсеміотичний (однойменний мінісеріал), а у вузькому – 300 фрагментів роману та 50 серіальних епізодів. Окремо варто зупинитися на епізоді як одиниці аналізу, який авторка ретельно розглядає, намагаючись не тільки дати йому належне визначення, а й обґрунтувати доцільність використання як центральної ланки вивчення інтерсеміотичного перекладу, що, безперечно, є її внеском в розбудову методологічного апарату цього різновиду перекладу.

Ганна Хуторна використала низку методів як загальнонаукового характеру (таких як аналіз, синтез, індукція, дедукція, описовий метод тощо), так і спеціальнонаукових – філологічних, семіотичних і власне перекладознавчих. Особливу увагу приділено моделюванню як ключовому інструменту аналізу перекладацьких процесів, адже саме моделі дозволяють унаочнити механізми та закономірності трансформації змісту як у межах однієї, так і між різними знаковими системами. Результатом наукового пошуку дослідниці стала, по-перше, інтермедіальна *модель* інтерсеміотичного перекладу, яка «враховує взаємодію вербального, візуального та звукового кодів у межах одного наративу» (с. 206), а по-друге, *методика* інтерсеміотичного аналізу, яка «передбачає порівняння літературного й кінематографічного епізодів за такими критеріями: авторський наратив, мовлення персонажів, візуальні та аудіальні засоби, а також підтекстові елементи» (там само).

Практичне значення дисертації полягає в тому, що запропоновані авторкою дослідницька модель та методика можуть бути використані в інших дослідженнях за тематикою інтерсеміотичного перекладу. Зібраний в

перебігу роботи ілюстративний матеріал, основні положення та висновки дисертації можуть бути використані в освітньому процесі як частина різноманітних теоретичних та практичних курсів перекладацького спрямування.

4. Зміст та завершеність дослідження

Структура дисертації є доволі логічною та впорядкованою, вона відповідає заявленій меті й завданням дослідження, відображає хід їх виконання та отримані результати.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 340 сторінок, обсяг основного тексту – 193 сторінки.

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, сформульовано основну мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення наукових результатів, висвітлено основні використані методи та методики, викладено інформацію про апробацію отриманих результатів, а також окреслено основні положення, винесені на захист.

У першому розділі розглянуто еволюцію поняття інтерсеміотичного перекладу, його місце в системі перекладознавства, а також проведено розмежування між дотичними поняттями. Особливу увагу приділено аналізу наявних моделей перекладу. В окремому підрозділі узагальнено методологічні підходи до аналізу перекладацьких трансформацій у межах різних знакових систем.

Другий розділ присвячено розробленню та обґрунтуванню запропонованої методики інтерсеміотичного аналізу екранізацій, яка передбачає виокремлення епізоду як аналітичної одиниці.

У третьому розділі здійснено аналіз епізодів роману С. Кінга «11.22.63» та його екранізації з урахуванням низки компонентів, таких як мова автора,

мова персонажів, візуальні, звукові елементи та підтекст. Виявлено закономірності міжмедійної трансформації і ступінь збереження смислових структур.

У четвертому розділі досліджено механізми збереження філософських концептів у міжмовному перекладі через аналіз фрагментів тексту, що є їхніми носіями. Розглянуто застосування перекладацьких трансформацій на матеріалі фрагментів, які репрезентують концепти *минуле*, *життя* та *історія*. Проведено зіставлення результатів міжмовного та інтерсеміотичного перекладу, що дало змогу оцінити ефективність кожного з підходів у передаванні складного смислового змісту.

У загальних висновках викладено підсумки проведеного дослідження та окреслено перспективи подальшої роботи.

У додатках представлено матеріали дослідження, а саме: перелік розглянутих епізодів літературного та кінематографічного творів, докладно проаналізовані епізоди літературного та кінематографічного творів англійською та українською мовами (вербальний складник), кадри з екранізації, фрагменти літературного твору англійською та українською мовами.

Порушень академічної доброчесності в дисертації не виявлено.

5. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції

Незважаючи на загальний високий рівень дослідження, хотілося б звернути увагу на певні дискусійні моменти:

1. На мою думку, дещо некоректно сформульовані окремі методологічні поняття дисертації. Зокрема, мета не відповідає назві, адже в ній не згадано про моделювання інтерсеміотичного перекладу. До того ж у визначенні мети фігурує слово «аналіз», що вважається некоректним. Так само, в об'єкті та предметі дослідження не простежується кореляція з назвою дисертації. У визначенні предмету дослідження використано слово

«особливості», яке недостатньо конкретизує, на чому саме в об'єкті зосереджено увагу дослідниці.

2. Є деякі зауваження стосовно положень, що виносяться на захист. На мою думку, положення № 1, 2 і 3 є занадто загальними і не відбивають новизни дослідження та отриманих в його перебігу результатів.

3. На с. 88 згадується використання статистичного методу «для збирання, аналізу та оброблення інформації», втім авторка не розкриває, ані про яку інформацію йдеться, ані як використано цей метод. Скоріш за все, тут мається на увазі метод кількісних підрахунків, який дійсно було залучено для визначення частотності застосування перекладацьких трансформацій.

4. Хотілося б отримати роз'яснення стосовно відмінності між такими трансформаціями, як калькування та дослівний переклад, яка не є очевидною ані з їхніх визначень (с. 97), ані з прикладів ілюстративного матеріалу (див., зокрема, приклад на с. 162, який авторка описує водночас як калькування і як дослівний переклад).

5. Як мені здається, з дослідницького ланцюга несправедливо вилучено такий важливий компонент, як сценарій, статус якого з позицій перекладознавства все ще залишається неостаточно визначеним. Важливим в цьому випадку є те, що саме сценарій є основою інтерсеміотичного перекладу, до того ж частиною сценарію є скрипт, тобто вербальний модус майбутньої аудіовізуальної репрезентації літературного першотвору.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Дисертація Ганни Хуторної за змістом, структурою та оформленням відповідає усім вимогам до досліджень такого рівня. Виклад теоретичної частини роботи є логічним, і послідовним, а практична частина проілюстрована достатньою кількістю мовного матеріалу. Основні положення і результати дослідження викладено в 11 одноосібних публікаціях авторки, з них: 3 – статті у фахових наукових виданнях України, 1 – статті у

зарубіжних виданнях, 2 – публікації в колективних монографіях і 5 – тези та матеріали доповідей.

7. Апробація основних результатів дослідження

Робота пройшла необхідну апробацію. Її основні теоретичні положення і практичні результати доповідалися на двох міжнародних наукових конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку» (25–26 листопада 2022 року) та “Synergy of Science, Technology, and Innovation: Proceedings of the International Scientific Conference” (Amsterdam, Netherlands, 2025, May 6); а також на трьох всеукраїнських науково-практичних конференціях: Література як семіотичний ресурс культури. Всеукраїнська наукова конференція (XX Філологічні читання пам’яті Н. С. Шрейдер, 2023), «Велике і вічне...»: Михайло Федосійович Гетманець: матеріали всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (м. Харків, 15–16 вересня 2023 року), Всеукраїнська науково-практична конференція «Досвід онлайн та офлайн навчання іноземців та перекладачів» (Дніпро, 2024).

8. Загальний висновок

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Хуторної Ганни Павлівни на тему «Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови українською на матеріалі екранізованого літературного твору» дає підстави вважати, що робота є завершеним самостійним дослідженням із високим ступенем наукової значущості та новизни. Зважаючи на актуальність, наукову новизну та обґрунтованість сформульованих у дисертації положень, вбачаю широкі перспективи застосування здобутих результатів дослідження в науковій та освітній практиці. Вважаю, що робота виконана на високому теоретичному й методологічному рівні та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно Постанови КМ України № 341 від 21.03.2023 р.), та іншим вимогам, які висувають до праць такого типу, а її авторка – Хуторна Ганна Павлівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Доктор філологічних наук, професор,
академік АН Вищої школи України,
завідувач кафедри перекладознавства
імені Миколи Лукаша
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Олександр РЕБРІЙ

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу
кадрів

